

AZ ÖZVEGYI JOG. *

Az özvegyi jog¹ intézményének *fentartása* a magyar ált. polg. törvénykönyv tervezetét előkészítő állandó bizottság állásfoglalása következtében ma már biztosítottnak látszik, még sem tartjuk feleslegesnek: felhozni korábbi codificatióink álláspontját, a mely az özvegyi jog eltörlését czélozta;² és megösmertetni azokat az érveket, a melyek az özvegyi jog ellen és az eltörlés mellett felhozattak, valamint ez érveknek és álláspontnak tőlünk már egy korábbi munkánkban eszközölt megczáfolását.³ Helyén valónak tartjuk ez eljárást annál inkább, mert ezzel elő is segítjük az egész intézmény helyes felfogását.

Az első érv, a mely különben már a Teleszky-féle tervezet megelőzött némely íróinknál is, feltalálható, a *származás* (eredet) kérdésére vonatkozik; és e tekintetben messze századokból eredő jogforrásaink daczára is többen állítják, hogy az *özvegyi jog nem magyar, hanem idegen eredetű*.

Így nevezetesen: Vavrik Béla⁴ az ősiség intézményével kapcsolatosnak és valószínűen *német* eredetűnek állítja özvegyi jogunkat: „A magyar özvegyi jognak analogonját Németországban is feltaláljuk, mely ott ősidők óta lévén ismeretes, valószínű, hogy onnan ültettetett át hazai jogunkba”

Vida⁵ ellenben, széttagolván az özvegyi jogban foglalt egyes jogosítványokat, az egész intézményt — sajátszerűen — részint a *hűbéri* viszonyok maradványának, részint a *német* jogból eredőnek, sőt a *római dotalis* jogra emlékeztetőnek tekinti.

* *Mutatvány szerző most megjeleni »A Magyar házassági és házastársi öröklési jog« czimű nagy munkájából.*

¹ L. tkcbj. IV. füz. 226. 1.

² L. az 1. jegyz. a. id. Teleszky-főle »Tervezet« Ind. 34 és köv. 1. és az ezen felépült 3. sz. »Törvényjavaslat.«

³ L. Jancsó 67⁷⁸ a. id. m. 5—34. 1.

⁴ L. 1. jegyz. a. id. ért. 70. 1.

⁵ L. 1. jegyz. a. id. ért. 55. 1.

Teleszky pedig, habár minden megokolás nélkül, határozot-
tan nem magyar intézménynek mondja az özvegyi jogot: »Ámde
ettől eltekintve sem tartható fenn az özvegyi jog, mely épen úgy
nem eredeti magyar intézmény, hanem a külföldi hasonló jog-
szabályoknak utánzása, mint a családi örökösödés.«¹ (L. Teleszky
Terv. Ind. 34. 1.) Bárha Teleszky nyíltan nem mondja, mégis,
— minthogy az ági öröklés intézményére utal, — valószínűen
szintén *germán* eredetűnek véli az özvegyi jogot.

Dell'Adami Rezső, a ki különben, úgyszólván, az egész
hármaskönyvet Justinian jogából átvettnek igyekeznek feltüntetni,
római eredetűnek látszik az özvegyi jogot vitatni; mert a hk.-nek
az özvegyi jogot szabályozó címeit, azonosaknak nyilvánítja a
római jog idézett forráshelyeivel: »A hármaskönyvben ily nem-
zeties családjogra már nem találunk. Az oroszánrészt, a házasa-
ság szabályozását, természetesen, mint mindenütt, az egyház
vonta kizárólagos hatalma körébe és saját kánoni jogának
uralma alá. E mellett a germán és római jog befolyását észleljük,
mely utóbbira nézve ítéletünk igazolásául a következő mutat-
ványokat közöljük: Trip. I. t. 29., 30./67., 98., 1. 11. D. 5. 17." Szertintünk a római jogban az özvegyi joggal azonos intézmény
nem létezett. Dell'Adami azonban más művében:² már hűbérjogi
intézmények maradékát látja az özvegyi jogban.

Ellenben Kelemen (733. 1.), Hajnik (297.1.), Wenzel (1. jegyz.
a. id. ért. 100. 1.), Basch (id. ez. 173. 1. 1. jegyz.), sőt maga
Vavrik is (id. h.) Szt.-István II. k. 24. fejezetében látják először
— és pedig nem alaptalanul — az özvegyi jogot szabályozva;
bárha ennek az intézménynek e névvel (*jus viduale*) való meg-
jelölése régi törvényeinkben és a hk.-ben elő nem fordul, hanem
a *plan.* döntvényeiben.

Ugyanaz ismétlődik az özvegyi jognál, mint egyéb eltörölni
szándékolt jogintézményeinknél: hogy magyar voltát megtagadják
és idegennek állítják. Eme, rendszerint igen gyengén támogatott
és be éppen nem bizonyított állítás arra mutat, hogy milyen
nagy horderőt tulajdonítanak általában valamely jogintézmény
nemzeties voltának. De míg egyéb, eltörölni nem célzott jog-
intézményeinknek, p. o. kötelmi jogunk legnagyobb részének,
római vagy egyéb eredetét nem használják fel ezek eltörlésére
kiinduló alapel, addig több halálra szánt család- és öröklési jog

¹ L. Teleszky-féle terv. ind. 34. 1.

² »Az anyagi m. magánjog codificatiója« Budapest 1877. cz. m. 97. 1.

³ »Magánjogi codificatióink és régi jogunk« III. 172. 1.

intézményünk eltörlése mellett, az *idegen származás* szokott az első érv lenni. Megvalljuk, a mint ezt már máskor is tettük,¹ hogy jogintézményeink eredetének jogtörténeti biztos megállapítására, ha az egyáltalán lehetséges volna is, nem fektetünk valami túlságos nagy súlyt; mert bármiféle származásnál döntőbb horderejű az, hogy mióta él velük a nemzet? A századokra menő használás — a mely tekintetben pedig az özvegyi jog szép múltra tekinthet vissza — még az idegen eredetű intézményt is hazaivá teszi.

Figyelemre méltóbbak a többi érvek, a melyeket az özvegyi jog *eltörlése mellett* Teleszky² felhoz; a melyeket azonban sokkal alaposabban lehet a Teleszky-féle terv és az ezen felépült 3. számú »Törvényjavaslat« ellen fordítani, mint a könnyen reformálható özvegyi jog ellen felhozni.

A mióta az 1873. évi jogászgyűlésen a többség, mélyebbre ható vizsgálódás nélkül, könnyű szerrel sutba dobta az özvegyi jog intézményét is, azóta egész a polg. törvénykönyvet előkészítő bizottságig codifikáló tényezőink nem tanúsítottak elég érzéket az eltörölni tervezett özvegyi jog intézményének akár változatlan, akár reformált fentartása iránt.

Pedig az özvegyi jognak, vagy helyesebben szólva: a mai jogunkban e néven ösmert *öröklési módnak* az eltörlése jóformán a lehetetlenségek számába megy; ha mindjárt az intézmény mai elnevezését elejtjük és magát az intézményt másként szabályozzuk is. Lehetetlen az özvegyi jog intézményét, lényegében véve eltörölni mindaddig, míg a túlélő házastárs öröklési jogát a meghalt házastárs hagyatékára nézve elismerjük; mert hisz az özvegyi jog nem egyéb, mint az özvegy nő öröklése elhunyt férje hagyatékában.

Igaz, hogy az özvegyi jogban nyilvánuló házastársi törvényes öröklés csak az *egyik* házastársat: a *feleséget* illeti meg s való az is, hogy ez az intézmény, a mi jogunkban, nem kizárólagos öröklési forrása az özvegyül maradt asszonynak, hanem olyan, a melylyel versenyez az özvegyi és a hitvestársi öröklés (121., 122. §§.) is. De az egész intézmény, ha egyoldalú és csonka is, mégsem egyéb, mint az özvegy asszony törvényi öröklési módjainak egyike.

A túlélő házastárs törvényi öröklését azonban a Teleszky-féle törvénytervezet sem ejti el, a mint hogy azt nem is teheti,

¹ L. Jancsó 108² a. id. m. 123. 1.

² L. Terv. ind. 34. s. köv. 1.

hanem csak *másként szabályozza*, mint a ma érvényes jogunk. De — a mint látni fogjuk — az alapeszmének: a túlélő házastárs öröklési joga elismerésének érintetlenül hagyása mellett, ez a másként való szabályozás módja sincs diametralis ellentétben az özvegyi jog intézményében megtestesített szabályozás módjával.

Codificatióink tehát, úgy látszik, nem éppen következetes vagy meggondolt; mert különben nem nyilvánította volna azt az öröklési intézményt (t. i. az özvegyi jogot) eltörlendőnek, a mit maga sem töröl el, csak részben másként visz keresztül.

Lássuk már most közelebbről az özvegyi jog eltörlése mellett felhozott érveket; mert az özvegyi jognak kérdése, voltaképp az egész *törvényi öröklés* intézményének két elsőrangú kérdését foglalja magába.

Azt nevezetesen, hogy a törvény rendelkezése alapján öröklők *mit* és továbbá azt, hogy *miként* kapnak; úgy hogy voltaképpen még csak egy fontos alapkérdése van az egész törvényi öröklés nagy horderejű intézményének, a mely az özvegyi jogtól, ha nem is teljesen, de legalább jó részben, függetlenül oldható meg: t. i. az, hogy a törvény erejénél fogva kik részesüljenek az elhunyt házastárs hagyatékában, vagyis kik legyenek a *törvényi örökösök*? S hogy az özvegyi jognak kérdése a törvényi öröklés egész intézményére, sőt a házassági vagyonjogra is kihat és nemcsak a túlélő házastársat, de *valamennyi törvényi örökös*t is épp olyan közelről érdeklí, az kitűnik abból, hogy a különböző alapon álló, de egymással versenyző törvényi örökösök (özvegy és szemben a leszármazók vagy felmenők és oldalrokonok) öröklése esetében egyik törvényi örökös örökrészének miként való megállapításától függ a többi örökösök örökrésze. Minél többet örököl a hátramaradt özvegy, annál kevesebbet fognak a többi törvényi örökösök kapni; továbbá minél nagyobb törvényi örökrészt juttatunk az özvegynek az öröklési jogban, annál szűkebben bánhatunk vele a családi jogban, — és megfordítva. Az özvegyi jog kérdését csak a családjogi, különösen pedig a házassági vagyonjogi (89—118. §§.) intézményekkel kapcsolatosan lehet helyesen megoldani. Egyiknek szabályozása a másikra való tekintet nélkül, könnyen túlzásokra vezet. A kérdés nagy hordereje tehát — úgy hisszük — nyilvánvaló.

A mi már most az özvegyi jog *eltörlése mellett* felhozott érveket illeti, fontosságára nézve legelső helyen áll ezek között a *nemzetgazdasági szempontra* fektetett eltörlési ok.

Nem kell messze keresni ez eltörlési ok czáfolatát. Maga az özvegyi jog eltörlését indítványozó »Tervezet« szolgáltatja a legerősebb, bár — beismerjük — inkább csak *alaki*, semmint *anyagi* alapra fektethető czáfolatot.

A »Tervezet« 31. §-a szerint ugyanis a túlélő házastárs (akár a férj, akár a feleség), az örökhagyónak öröklési joggal bíró leszármazóival szemben, az elhunyt házastárs hágyatékából egy *gyermekrészt* s illetve $\frac{1}{4}$ rész hágyatékot kap *holtiglani haszonélvezetül*.

A »Tervezet« tehát nem *teljes* öröklési, vagy más szóval: öröklés útján való *tulajdoni*, — hanem csak *haszonélvező* jogot ad a túlélő házastársnak az elhunyt házastárs hágyatéká bizonyos hányadára.

Már most, ha alapos Teleszkynek az az állítása, hogy nemzetgazdászati szempontból káros a tulajdonjogban foglalt jogosítványoknak hábár csak bizonyos időre is korlátolt olyképpen való *megosztása*, miszerint az özvegyet a haszonélvező jog, a többi törvényi örökösöket pedig a pusztá tulajdonjog illesse meg, akkor érthetetlen, hogy az ilyen felfogástól vezérelt »Tervezet«, sőt az azon felépült »Törvényjavaslat« is, a lemenő örökösökkel szemben miért állapítja meg *haszonélvező jogban* és nem *tulajdonjogban* a túlélő házastárs törvényi örökösét?

A mint a fentírottakból látszik, ugy a »Tervezet«, mint a »Törvényjavaslat« a *pusztá tulajdonjognak* és a *haszonélvező jognak a szétválasztásából* merített *nemzetgazdászati kárról*, a melyet annyira előtérbe tolnak és pedig nem minden alap nélkül a mai özvegyi jog ellen, — *megfelelkezik* a házastársak törvényi öröklésének a szabályozásánál; mert a tulajdonban rejülő jogosítványok *megosztását maguk is beviszik* a törvénykönyv tervezetébe. Pedig a »Tervezettnek erről annál kevésbbé lett volna szabad a »nemzetgazdászati« érv megszerkesztésekor megfeleledkezni; mert ha jól szemügyre vesszük, hát voltaképp úgy áll a dolog, hogy a »Tervezet«, bizonyos tekintetben, messzebb viszi a hágyatékra vonatkozó jogosítványoknak a megosztását, mint az özvegyi jog intézménye.

Míg ugyanis mai özvegyi jogunk mellett, a férj hágyatékára vonatkozó örökösödési jogosítványoknak a megosztása a leszármazók öröklésekor, tehát a leggyakrabban előjövő öröklési esetekben *megszűnik*, mihelyest a korlátozásra jogosult leszármazó örökösök, vagy egyikük teljeskorúakká lesznek és a megszorító joggal élnek, úgy hogy ha tekintetbe vesszük, miszerint az öz-

vegy anya rendszerint gyámjoga alapján is haszonélvezhette volna, gyermekei kiskorúságáig, ezek apai örökségét: ilyen esetekben alig lehet voltaképen az özvegyi jognak terhére írni a jogosítvány-megosztást; addig a »Tervezet« szerint a megosztottság tart a túlélő *házastárs haláláig*.

Továbbá, míg ma az özvegyi jog és ezzel együtt az állítólag annyira káros jogosítvány-megosztás is megszűnik, ha az özvegy nő *férjhez megy*: addig a »Tervezet«-en e tekintetben túlmenő »Törvényjavaslat« — szinte érthetetlenül — az *újból férjhez ment özvegy nőt is haláláig* megajándékozza, habár csak felerészben, a hagyaték haszonélvező jogával; holott már új férje, tehát új kenyérkeresője van.

Ezekhez járul még — *a mi* az új szabályozásnál különben egész természetes — hogy a »Tervezet« *viszonossá* tevén a házastársak törvényi öröklési jogát, a *férjnek is holtig* tartó haszonélvező jogot ad a leszármazókkal szemben, elhunyt felesége hagyatékának $\frac{1}{4}$ részére és ezzel, mai jogunkkal szemben *megkésztet* a »nemzetgazdászati« megkárosodás eseteit.

Ha már most egybevetjük jogunk mai állását a javasolt új jogállapottal, akkor kiderül, hogy a »Törvényjavaslat« *mindég és életfogytig* tartóan keresztül viszi az elhunyt házastárs hagyatékára vonatkozó örököségi jogosítványoknak a megosztása elvét, ha a túlélő házastárs *lemenoőkkel* együtt örököl; holott a jogosítvány-megosztás, ilyen esetekben, mai jogunk szerint csak *esetleges* és *időhöz* kötött, mert csak akkor áll be, ha a *feleség éli túl* férjét és ez esetben is az csak az *újból férjhezmenésig* vagy addig tart, a míg a korlátozásra jogosult leszármazók a megszorítást *nem kérik*.

A midőn tehát a »Törvényjavaslat« a *férjre* is kiterjeszti a haszonélvező jogot; a feleség eme jogát pedig, még *újból férjhezmenés* esetén is, *életfogytig tartóvá* teszi: akkor a kárhozott jogszabvány (jogosítvány-megosztás) alkalmazásában messze túlhaladja mai jogunkat.

A most felhozottakban nem azt akartuk kimutatni, hogy helytelen a »Törvényjavaslat« ama intézkedése, a mely nem tulajdont, hanem csak haszonélvező jogot ad, a lemenoőkkel szemben, a túlélő házastársnak; hanem csak azt akartuk bebizonyítani, hogy *hamis* a nemzetgazdászati károsodásra fektetett érv, a melyet az özvegyi jog ellen harczba visz.

És pedig hamis a nemzetgazdászati érv nemcsak *alakilag* azért, mert az özvegyi jog intézményének ostromolt alapelvét

maga a »Tervezet« is és pedig nagy mérvben alkalmazza; de hamis az *anyagilag*, vagyis a dolog érdemét illetően is azért, mert téves és a mindennapi hazai jogélet tapasztalataival ellentekszik a nemzetgazdasági érv indokául felhozott az az állítás, hogy »az özvegy bizonytalan tartamú haszonélvezete miatt hasznos beruházásokat és javításokat tenni nem foghat; sőt igyekezni fog a jelent lehetőségig felhasználni, a jövővel pedig mit sem gondolk.«

Téves ebben a megokolásban az, hogy az özvegyi jog *bizonytalan* tartamú haszonélvezet. Egy cseppet sem bizonytalanabb tartamú, mint akár mely más jog. Mert az özvegyi haszonélvező jogot mi tehetné bizonytalaná? Az, ha az özvegyi jog olyan okokból szűnnék meg, a melyek *előre nem láthatók* és *ki nem kerülhetők*; a dolog természeténél fogva a bizonytalan-ságot csak ilyen események idézhetik elő.

Már most az özvegyi jognak megszűnési esetei a következők: a halál, az újból férjhezmenés és házasságfelbontás. (13. §.)

Az első ok: a halál, igaz, hogy bizonytalan, de e megszüntető ok egyaránt fenforog minden jogra nézve.

A másik két megszüntető ok (újabb férjhezmenés, házasságfelbontás) pedig egy cseppet sem előre nem látható és ki nem kerülhető s következően eme okok az özvegyi jog tartamát sem tehetik bizonytalaná; mert hisz ezeknek a megszüntető okoknak a be vagy be nem következése tisztán az özvegy nő *akaratótól függ*.

A nemzetgazdasági érvelésnek azt a további okát pedig, hogy az özvegy igyekezni fog a jelent lehetőségig felhasználni, a jövővel pedig mit sem gondol, a mi más szavakkal annyit jelent, hogy rablógazdaságot fog üzni a kezén levő hagyatéki javakban, megczáfolja a mindennapi tapasztalás, főleg midőn az özvegy saját leszármazóival áll szemben. És megczáfolja az e tapasztaláson nyugvó ama törvényi intézkedés is, a mely szerint az anya, mint természetes és törvényes gyám, kiskorú gyermekeinek vagyonát rendszerint számadás nélkül kezeli (1877: 20. t-cikk 35. §.); a mely jogot nem bízta volna az anyákra e legújabb kori törvényünk, ha a tervezetbeli vád terhelné a magyar özvegy anyákat.¹

¹ A miként Zsögöd kimutatja (M. I. 24. k. 326. 1.), a »Tervezet« megengedi a jogosítvány-megosztást *végrendelet* útján is, a midőn érvényesnek nyilvánítja (168. §.) a végrendeletben foglalt olyan feltételt, a mely szerint valamely haszonélvezet özvegy férfinak, vagy özvegy nőnek özvegyisége tartamára rendeltetik.

szerint, megvalósítani nem szabad. S ezt ma és hova tovább, annál kevésbé, mert az éhező tömegek már is erősen *aláaknáz-
zák* az uralkodó jogot; úgy tüntetvén azt fel, mint a mely csak a vagyonosok érdekeit védi. De tiltja ezt a morál követelménye és a nemzet jól felfogott érdeke is, főleg akkor, a midőn a gyakran sok durva erőszakot és milliók szenvedését fedő u. n. »köz-
tekintetek« a gyöngék életérdekeinek az aláásását nem kívánják meg.

Azonnal rámutatunk, hogy a »Tervezet« és a »Törvény-
javaslat« intézkedése a szegénysorsú özvegyeknek az életérdekét sújtja, a nélkül, hogy a többi, főleg a hagyatékhöz első sorban igénynyel bró leszármazó örökösöknek a javát előmozdítaná.

Mi ugyanis úgy véljük — és igénytelen nézetünk szerint, ez az egész kérdés *döntő* szempontja, — hogy a *kis hagyatékok-
nál* előnyösebb a hátramaradt házastársra, ha részére a lakást, tartást és ruházást, szóval az életfentartó feltétlen szükségleteket biztosítjuk és e végből, a mennyiben a hagyatéka jövedelme a most irt szükségletekre felmegy, ha őt meghagyjuk az elhunyt házaspár egész hagyatékának a hasznélvezetében és ezzel rendszerint egyúttal a megszokott régi életmódjában, sem mintha elveszünk tőle a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ — $\frac{3}{4}$ részét; ha mindjárt tulajdonjoggal adjuk is neki a tőle el nem vett részt.

A dolog ugyanis a mi felfogásunk szerint úgy áll, hogy egy kicsiny, p. o. 1000 forint értékű hagyatéknak a hátramaradás folytán előálló jövedelemből az özvegy még meg tud élni; mert hiszen az elhunyt házastársnak az életében is abból éltek, ha csak a meghalt házastárs nem pusztán *egyéni* munkájával tartotta fenn családját. Kétlem azonban, hogy ha a jelzett hagyatéka felét, vagy háromnegyed részét elveszünk, akkor is meg fog-e élni az özvegy a hagyatéknak, hátramaradással nála hagyott részéből? Van bizonyos életfentartási *minimum* és ez végvonalban minden rendűre és rangúra nézve egyenlő, a melyen alul a megélhetés vagy egyáltalán lehetetlen, vagy pedig csak nagy nyomorgás mellett lehetséges. E minimumot tehát *leszállítani*, a különben is csekély hagyatéknak tetemes részét elvenni: annyit tesz, mint az arra rászorultaknak az életérdeke ellen cselekedni. A nélkülözhetetlen életfentartási szükséglet szempontjából tehát úgy látszik nekünk, hogy multhatatlanul szükségesebb és fontosabb *olyan vagyontömegnek a jövedelmét húzni*, a melyből, hátramaradás mellett a legnélkülözhetlenebb életfentartás még kikerül, semmint olyan vagyontömeget *tulajdonú*

Ámde, ha ez az összehasonlítás ma érvényes jogunknak a hátrányára ütne is ki, akkor sem volnának hajlandók az özvegy jogot, vagy helyesebben az ennek eredetileg is kiinduló pontul szolgáló alapeszmét: *a hátramaradt özvegy megélhetésénél a lehet?) biztosítását* jogunkból kiküszöbölni.

Nem főleg akkor, ha a rendi és osztálykülömbésre nem tekintő *egységes* codificatió alapelveül azt tartjuk szem előtt, hogy a *rendszerint előjövő* eseteknek és *nem a kivételeknek* a szabálya codifikálandó; hogy a *nagy tömegeknek*, az állam támogatására szoruló *ügyefogyottaknak és gyengéknek* életérdeke, nem pedig a felső tízezereknek kényelmi vagy hatalmi érdeke tartandó első sorban szem előtt; — ha már az ellentétes érdekek a törvényhozói bölcsességgel ki nem egyenlíthetők.

Ilyen kiegyenlíthetlen ellentétek a szegény és gazdag érdeke között nem forognak fenn az özvegyi jog szabályozásánál.

Mi is igen nagy, szinte *döntő* súlyt helyezünk a magánjognak, mint első sorban a *vagyonmegosztás* szabályozásának a terén, a helyesen felfogott *nemzetgazdasági*, mondhatnák: *socialis* tekintetekre és követelményekre s ebből kifolyóan — hogy a *vagyon arányos* és pedig *lefelé* is: a *szegény néposztályok* között arányos áramlása és megosztása elvét ne is említsük — arra a fontos legislatorius szempontra is, hogy a magánjogi törvényhozás a *nemzet vagyonosodását* lehetően előmozdítsa; hogy a *vagyon* ne maradjon az elaggott keresőképteleneknek a kezeihez lánczolva, hanem menjen az át a tevékeny, a létező vagyont jövedelmezni tudó *fiatal* nemzedék kezébe.¹

E törvényhozói helyes célzatot azonban életérdekek árán, vagy éppen a szegények és gyengék rovására, szerény nézetünk

¹ Plósz (tkcbj. III. füz. 158. 1.) és Vavrik is (tkcbj. II. füz. 10. i., III. füz. 145. 1.) kiemeli a szövegben írt nemzetgazdasági szempont fontosságát.

Elégé sajtószzerű, bár nálunk, a hol inkább szokták a külföldit, mint a hazait ösmerni, éppenséggel nem meglepő, hogy legújabbán dr. Kiss Albert, mint valami merőben új dolgot, ajánlja (»Sociologia és magánjog« ez. »Huszadik század« társadalomtudományi havi szemle 1900. május havi 5. sz.), miszerint »a magánjog igazán termékeny művelésének lehetségesítése végett szükséges e jogi szakot az általános sociologia, s közelebbről a nemzetgazdaságtan alapjaira helyezni« és utal megnevezett külföldi jog példájára; holott mi a magyar magánjog illetén művelésének a szükségességét már évtizedet meghaladó idő óta nemcsak elvben valljuk, hanem azt az egész házassági vagyonjog, úgyszintén az özvegyi jog területén részletes intézkedésekben legjobb tudomásunk szerint keresztül is vittük. (V. ö. Jancsó 108², 1⁸, 67⁷⁸ a. id. m. es e mű 89—139. §-ai.) Ha e mindenesetre felette fontos tárgy felett elmélkedő nem a külföldi, hanem a közelebb eső hazai talajt búvárolja: nem tört volna be nyitott kaput.

szerint, megvalósítani nem szabad. S ezt ma és hova tovább, annál kevésbé, mert az éhező tömegek már is erősen *aláaknáz-
zák* az uralkodó jogot; úgy tüntetvén azt fel, mint a mely csak a vagyonosok érdekeit védi. De tiltja ezt a morál követelménye és a nemzet jól felfogott érdeke is, főleg akkor, a midőn a gyakran sok durva erőszakot és milliók szenvedését fedő u. n. »köz-
tekintetek« a gyöngék életérdekeinek az aláadását nem kívánják meg.

Azonnal rámutatunk, hogy a »Tervezet« és a »Törvény-
javaslat« intézkedése a szegénysorsú özvegyeknek az életérdekét sújtja, a nélkül, hogy a többi, főleg a hagyatékhöz első sorban igénynyel bíró leszármazó örökösöknek a javát előmozdítaná.

Mi ugyanis úgy véljük — és igénytelen nézetünk szerint, ez az egész kérdés *döntő* szempontja, — hogy a *kis hagyatékok-
nál* előnyösebb a hátramaradt házastársra, ha részére a lakást, tartást és ruházást, szóval az életfentartó feltétlen szükségleteket biztosítjuk és e végből, a mennyiben a hagyatéka jövedelme a most irt szükségletekre felmegy, ha őt meghagyjuk az elhunyt házaspár egész hagyatékának a hasznélvezetében és ezzel rendszerint egyúttal a megszokott régi életmódjában, sem mintha elveszünk tőle a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ — $\frac{3}{4}$ részét; ha mindjárt tulajdonjoggal adjuk is neki a tőle el nem vett részt.

A dolog ugyanis a mi felfogásunk szerint úgy áll, hogy egy kicsiny, p. o. 1000 forint értékű hagyatéknak a, habár megmunkálás folytán előálló jövedelemből az özvegy még meg tud élni; mert hiszen az elhunyt házastársnak az életében is abból éltek, ha csak a meghalt házastárs nem pusztán *egyéni* munkájával tartotta fenn családját. Kétlem azonban, hogy ha a jelzett hagyatéka felét, vagy háromnegyed részét elveszünk, akkor is meg fog-e élni az özvegy a hagyatéknak, habár tulajdonjoggal nála hagyott részéből? Van bizonyos életfentartási *minimum* és ez végvonalban minden rendűre és rangúra nézve egyenlő, a melyen alul a megélhetés vagy egyáltalán lehetetlen, vagy pedig csak nagy nyomorgás mellett lehetséges. E minimumot tehát *leszállítani*, a különben is csekély hagyatéknak tetemes részét elvenni: annyit tesz, mint az arra rászorultaknak az életérdeke ellen cselekedni. A nélkülözhetetlen életfentartási szükséglet szempontjából tehát úgy látszik nekünk, hogy multhatatlanul szükségesebb és fontosabb *olyan vagyontömegnek a jövedelmét húzni*, a melyből, habár munka mellett a legnélkülözhetlenebb életfentartás még kikerül, semmint olyan vagyontömeget *tulajdonú*

kapni, a melynek jövedelméből megélni nem lehet; mert utóbbi esetben maga az állag is előbb-utóbb felemésződik. S a dolog természetéből szükségszerűen folyó eme *állagfelemésztest* és ezzel a koldusbotra jutást nálunk még elősegíti népünknek a szabad vagyonával való könnyű költekezésre hajló természete is; a mely szempont pedig talán szintén nem volna egészen figyelmen kívül hagyandó egy törvénykönyv megalkotásánál. A tulajdonul jutott hagyatéki rész előreláthatóan, a legtöbb esetben fel fog emészteni és szegényül maradt házastárs koldusbotra jut; holott mai jogunk szerint az özvegy, mint haszonélvező az állaghoz nem nyúlhat és így részére, ha kényszerűen is, fenn van tartva és megőrizve a *megélhetés*; az özvegyi jog korlátozása esetében pedig: a lakás, tartás, ruházás és az esetleges kiházásítás, ha bármilyen szegényes is sok esetben.

Ha már most figyelembe vesszük, hogy nálunk főleg a szegényebb felvidéken és az erdélyi részekben — tapasztalásunk szerint, bárha e tekintetben nem állanak rendelkezésünkre statisztikai adatok — az esetek túlnyomó számában a hagyatékok nagysága nem haladja meg az értékhatárt, mondjuk 2000—4000 koronát, a melynél a hagyatékok bizonyos részének az elvonása a hátramaradt házastársat életfentartásában veszélyezteti: akkor úgy látszik nekünk, hogy a »Törvényjavaslat« a nép nagy rétegeinél sokkal *hátrányosabb* helyzetet teremtené a saját vagyonnal nem bíró szegény sorsú özvegyekre nézve, mint a minő a mai állapot.

Míg ugyanis ma az özvegyi jog első sorban az egész hagyatékok hasznélvezését jelenti, sőt még a leszármazó örökösök által való korlátozás esetében is biztosítja az özvegynek legalább az életfentartás legszükségesebbjeit: a lakást, tartást és ruházatot, esetleg a kiházásítást is; addig a »Törvényjavaslat« (33. §-a) csak a hagyatéknak felét, illetőleg egynegyed részét adja *hasznélvezetül* az özvegynek.

Kézen fekszik, hogy a kis hagyatékoknál a $\frac{1}{2}$ és illetve $\frac{1}{4}$ -i résznyi hagyatékok hasznélvezetéből az özvegy meg nem él; hogy részére a korlátozott özvegyi jogban rejlő lakás, tartás stb. többet ér a felerész hagyatékok hasznélvezésénél. — Ugyanez áll, a fent mondottak szerint, kis hagyatékoknál azokban az esetekben is, a midőn a *felmenők és az oldalrokonok* (Tj. 45. §.) hivatvák az özvegygyel való együttöröklésre, bárha itt a hagyatékok felére s illetve $\frac{3}{4}$ részére tulajdont nyert is a túlélő házastárs; holott ma, ilyen esetekben, nagy hagyatékoknál a célon

túl is löve, az örökösök által korlátozhatatlanul az egész hagyaték *haszonélvezetét* kapja az özvegy.

Megengedjük, hogy a mi felfogásunk ellen, látszólag, fel lehet hozni, miszerint mi *egyoldalú* szempontból, t. i. a hátramaradt *házastárs érdeke* szempontjából mérlegeljük a kérdést. Ámde eltekintve attól, hogy a mi nézetünk, — miként lentebb kifejtendjük — a messze századokból eredő jogunk talaján áll, a »Törvényjavaslat« intézkedése ellen épp olyan alapossággal fel lehet hozni az egyoldalúság vádját. Azt nevezetesen, hogy a »Törvényjavaslat« még a lemenő, sőt a felmenő és oldalágas örökösöket is pártfogolja a hátramaradt házastárs rovására; mert a hagyaték *felének* a haszonélvezetét nemcsak a gyermekek és unokák, de az örök hagyó *szülői*, sőt ezek *leszármazói* is a végtelenbe, tehát a hátramaradt házastárs *oldalágas*-, esetleg másod-, harmad-, sőt további ízű sógorai elvonják a hátramaradt házastárstól. Az, hogy ugyanilyen elvonó joggal *ruházza* fel a »Törvényjavaslat« az örök hagyó *nagyszüleit* és az *ezektől leszármazó oldalrokonokat*, sőt a nagyszülőkön *túl* levő felmenőket is (Tj. 35. §.), bárha csak a hagyaték $\frac{1}{2}$ részére nézve: a »Törvényjavaslat« félszegségét csak még kirívóbbá teszi.

A »Törvényjavaslat« szerint az elhunyt házastársnak - mondhatni — *minden ága* és a rendszerint előfordulni szokott minden *ízű* rokona meg fogja nehezíthetni vagy éppen lehetetlenné tenni a hátramaradt özvegynek az életfentartását. S e kiáltó igazságtalanságot csak tetézi a »Törvényjavaslat« azzal az intézkedésével, hogy a *közszerzeményi vagyonnak* az elhunyt házastársat illető *felerészt*, feltétlenül kiveszi az özvegy haszonélvező joga alól. (Tj. 33. §.)

Eme, a törvényelőkészítő bizottságban leszavazott, de azért úgy a 3. számú, valamint az igazságügyi bizottságnál átdolgozott törvényjavaslatba bevett,¹ szinte érthetetlen és népünk szegénysorsú nagy osztálya életviszonyainak nem ismeréséről tanúskodó intézkedés egymaga elégséges arra, hogy a szegénysorsú özvegyek a legtöbb esetben nyomorba jussanak.

A ki a mindennapi életből tudja azt, hogy a szegénysorsú házastársaknál nem öröklött, hanem a házasság tartama alatt szerzett vagyon, az u. n. *közszerzemény* szokott a vagyon legtetemesebb, igen gyakran az egyedüli alkotó része lenni és alkalmazza már most erre a tényre a »Törvényjavaslatéban felállított öröklési jogszabályt, az előtt nem lehet titok, hogy a »Törvény-

javaslat« egyenesen koldusbotra juttatja a szegény és főleg a keresetképtelen özvegyeket.

Vegyük csak fel azt az esetet — és bármilyen sajnós, de mi úgy tudjuk, miszerint ez nem a keresve keresett ritka, hanem a nagyon is gyakori esetek közé tartozik, hogy a házastársak összes vagyona 500 frt tiszta értékű közszerzeményből áll. Ha az egyik házastárs meghal, a túlélő asszony haszonélvezetül kap eme együtt szerzett vagyomból 250 frtot, vagyis mai jogunk szemüvegén át nézve a dolgot: nem örököl semmit, mert hisz e felerész a közszerzemény fogalmából kifolyóan, úgyis a túlélő házastárs tulajdona volt már az elhalt házastárs életében; a túlélő férj pedig még tulajdonából is veszít, mert ő csak 175 frtot ($\frac{1}{4}$ részt) kap haszonélvezetül, a többit pedig egyszerűen elvihetik — nem is csak a gyermekek (Tj. 33. §.), mert ha ezek az örökösök, akkor az özvegy még jól jár, minthogy gyámjoga alapján, legalább gyermekei nagykorúságáig, bent maradhat az egész vagyonban, — hanem elviszik az elhunyt házastárs szülei és az ezektől leszármazó oldalrokonok. (Tj. 35. §. a) pont.)

Vegyük még hozzá, hogy a szegénysorsú embereknel nem annyira *kézpénzből*, hanem inkább *ingatlanból*, s e közt főleg egy kis házacskából vagy kunyhóból is szokott állani a vagyon és nagyon világos lesz előttünk, hogy, mert a »Törvényjavaslat« *lakásjogot* nem biztosít az özvegy részére és mert a hagyaték-nak a felét és illetve $\frac{1}{3}$ részét (Tj. 35. §.) feltétlenül előöröklék a felmenők és az ezektől leszármazó oldalrokonok, hogy ezek a rokonok egy szép napon majd megveretik a dobot az özvegy feje felett és kiteszik, mint hajléktalant, az utcára. Kiteszik a mai közszerzeményi jog fogalmából kifolyóan, a felerészben minden esetre általa is, de lehet, hogy sok esetben *egyedül általa* szerzett vagyomból, és pedig kiteszik a vagyon megszerzésében semmi érdemmel nem bíró, sőt talán soha nem is látott oldalrokonok.

Mi az illetén kitelepítést nemcsak a felmenők és oldalrokonok javára, de még a *lemenők* részére sem véljük megadhatónak, hanem ragaszkodunk e tekintetben is mai jogunkhoz, a mely ezt nem engedi meg. Osztjuk ugyan mi is azt az öröklési jogi alapelvet, hogy az örökség első sorban leszáll; de a midőn nem arról van szó, hogy ki jusson *ingyenes módon* vagyonhoz, hanem arról, hogy az öröklési jog miként szervezésében rejlő *vagyonszétosztás* kinek teszi lehetetlenné az *életfentar-*

tást? akkor mégis *úgy* hisszük, hogy a családot alapító, vagyont szerző vagy megtartó szülők életfentartását kell első sorban lehetővé tenni s csak a rendszerint elaggott és keresetképtelenné vált szülők biztosítása után jöhetnek számba a *felnevelt* és keresetképes gyermekek.

A kiskorú gyermekek életfentartása ugyanis nem forog kockán mai jogunk mellett sem; mert a szülők feltétlenül kötelezve az ő *eltartásukról és neveltetésükről* gondoskodni s ennél fogva az a tény, hogy az özvegyi jog intézménye a leszármazók kiskorúságáig a túlélő özvegy anya kezében tartja meg az egész férji vagyont, a mint teszi ezt a gyámságról szóló törvény is, a kiskorúaknak létérdekébe nemcsak hogy nem ütközik, sőt inkább javukra válik; minthogy az özvegy így jobban képes gyermekeit eltartani és neveltetni, mint akkor, ha a meghalt férj hagyatéka szétforgácsoltatik közte és gyermekei között. Ha pedig a gyermekek teljes korúak és e szerint az önfentartásra képesek és az a kérdés, hogy a férj kis hagyatékából a gyermekek kapjanak-e örökség képében pár száz forintot, vagy ezek töredékeit, avagy pedig az özvegy megélhetését tegyük-e lehetővé? akkor előttünk nem kétséges, hogy csak az utóbbi eljárás lehet egy humánus és bölcs törvényhozóhoz illő. A törvényjavaslatba foglalt ellenkező rendszabály tönkre teszi a szegény özvegyeket, a nélkül, hogy a felnőtt gyermekeken lényegesen segítene. S ennek az intézkedésnek mai jogunkkal merőben ellentétes szigora csak fokozódik a hátra maradt özvegyre nézve akkor, ha a meghalt férjnek nem lemenő, hanem *felmenő* vagy *oldalági rokonai* hivatvák a vele való együtt öröklésre; mert ilyenkor az a gyakran előjövő eset is ki van zárva, hogy az özvegy, legalább mint kiskorú gyermekei gyámja, maradhasson bent egy ideig férje hagyatékában.

Hogy a »Törvényjavaslat« intézkedései végzetesek a szegénysorsú özvegyekre, annak igazolására számos példát lehetne felhozni egészen addig a *határig*, a hol a hagyaték már olyan *tetemes*, hogy abból az *özvegy* még abban az esetben is megélhet, ha elhunyt házastársa után a »Törvényjavaslat«-ban megállapított mérvben és módon örököl.

Nagyobb hagyatékoknál ugyanis másként áll a dolog, mint a kicsinyeknél; mert mihelyest a hagyaték felének, vagy kisebb részének is akár a haszonélvezéséből, akár a tulajdonából az özvegy megélhet: eselik a *létfentartási minimum* biztosításának szüksége. Eme vezérlő szempont és alapfelfogás veszélyen kívül

lévén, a nagyobb hagyatékoknál mi is hódolunk és pedig miként lentebb ki fogjuk mutatni, sokkal hatékonyabban, mint a »Törvényjavaslat,« — főleg ama gazdasági szempontnak, hogy a meghalt vagyona szálljon át a fiatal, a productiv generációkra, különösen a gyermekekre és az unokákra.

Ez a cél azonban, a megszorító jog kiterjesztése mellett, teljesen elérhető mai özvegyi jogunk keretében is.

A »Tervezet«-tol az özvegyi jog ellen felhozott többi érvek alárendeltebb jelentőségűek.

Ilyen érv az, hogy az özvegyi jog a *kölcsönösség* elvébe ütközik.¹

Semmi sem akadályoz abban és magunk is óhajtjuk, hogy az özvegyi jogot *kölcsönössé* tegyük, épp úgy, a mint teszi azt, hitvestársi öröklés alakjában, a »Törvényjavaslat« is. A túlélő férj éppen úgy rászorulhat a meghalt felesége hagyatékának hasznélvezetére, mint ez az övére.

S e kölcsönössé tételt nemcsak a férj és feleség közötti *egyenjogúság* követelménye; továbbá nemcsak az a törvényből folyó szükség kívánja meg, hogy a túlélő férj is köteles gyermekeit, esetleg szüleit eltartani, a minélfogva a tartási alapra ő is rá lehet szorulva; hanem megköveteli azt a »Törvényjavaslat« ama intézkedése is, hogy az elhalt feleség vagyonát, legyen az akár öröklött, akár szerzett, nemcsak a lemenők, de legalább felét és illetve $\frac{1}{3}$ részét a felmenő örökösök és ezek leszármazol is előöröklik a túlélő férjtől. — Eme öröklési rend mellett a túlélő férjek helyzete, a szegénysorsú és rendszerint inkább csak szerzett vagyonnal bíró házastársaknál határozottan rosszabbra válnék mai helyzetüknél, a midőn a szerzett vagyon öröklésében a túlélő férj is megelőzi az elhunyt feleségnek felmenő örökösait és ezek leszármazóit.²

¹ Teleszky-féle terv. Ind. 34. 1.: »Nem tarthatók fenn általánosságban régi jogunknak azon intézkedései . . . sem, melyek az *özvegyi jogot* szabályozták. — A hitvestársi örökösödésnek, mintegy kiegészítő részét képező ezen intézkedések a *kölcsönösség* követelményébe ütköznek, mennyiben a férj hagyatékában a nőnek oly jogokat biztosítanak, melyekkel viszont a férj a nő hagyatékára vonatkozólag nem bír.«

² Az özvegyi jognak a *kölcsönössé tételére* és tehát a *túlélő férj javára is való kiterjesztésére* irányuló fentírt nézetünket, — a melynek okadatoltsága azonos a férjtartás intézményével (1. 89. §. III.) — a tkeb.-ban az igazságügyi minister sajnálatunkra elejtette. L. tkebj. IV. füzet 226. 1. Pazar 1. jegyzet a. id. ez.

Egy másik érv az özvegyi jog ellen az, hogy *érdekellenesekké teszi a sógorokat*.¹

Ez a kifogás épp ilyen, sőt még nagyobb mértékben felhozható *minden* törvényi öröklési rend és mód ellen. Ennélfogva, ha az érdekellentét a közelebbi és távolabbi rokonsági fokon és izén álló és egymást az öröklésből kizáró örökösök között nem ok a törvényi öröklés nagy horderejű intézményének egyáltalán való eltörlésére, akkor nem lehet az özvegyi jog tekintetében sem.

A »Törvényjavaslat« szerint is a lemenők előöröklik a hagyatékot az örökagyó felmenő rokonai és illetve az ezektől leszármazó oldalrokonok elől s ezek között ismét, bizonyos fokig, a közelebbi izen lévők a távolabb állóktól; sőt előöröklik a gyermekek az életben maradt édes szülőjüktől.

Ha tehát való a »Tervezet«-nek az özvegyi jog ellenében annyira kihegyezett érve, hogy az özvegyi jog *gyűlölséget* szül a sógorokban a hátramaradt özvegy ellen, a mit sok esetben kétségbe vonni mi sem akarunk: akkor sokkal súlyosabban esik latba ez az érv a törvényi öröklés minden többi esetében, a hol a közelebbi izen álló rokon teljesen előöröklí a hagyatékot a távolabb *izen* lévő rokontól. E szerint tehát a törvényi öröklés intézménye nemcsak a rokonsági viszonyban nem levő sógorok, de a legszorosabb kapcsolattal egybekötött vérrokonok között szüli és szítja a hírvágyból eredő gyűlölség aljas szenvedélyét. És pedig szüli és szítja ezt a gyűlölködést a vérrokonok között annál inkább; mert a vérrokonok között létező, sőt a »Törvényjavaslat« szerint még az özvegy és a felmenők és az ezek leszármazói között is megállapított törvényi előöröklés, sokkal hatékonyabb az özvegyi jogban megnyilatkozó öröklésnél. Az özvegyi jog szerint ugyanis az özvegy nem tulajdont, hanem csak *haszonélvező* jogot nyervén a hagyatékra, a többi törvényi örökösöknek még mindig van és pedig ki nem játszható biztos reményük, hogy az özvegy meghaltával, vagy férjhez menésével, az áhított vagyont meg fogják kapni. A »Törvényjavaslat« szerint megállapított törvényi öröklésnél ellenben, eltekintve a leszármazók

¹ L. Teleszky-féle terv. Ind. 34. I.: »E mellett figyelembe veendő, hogy az özvegyi jog intézménye azokat, a kiket kölcsönös szeretetnek kellene egymáshoz lánczolni, a legközelebbi sógorsági összekötetésben állókat, érdekellenesekké teszi s mert az érdek a társadalomban kiváló rugóként jelentkezik, ellenséget teremt azokból, a kik egymás kölcsönös támogatására lennének utalva. Az örökagyó testvére sógornőjében megszokja jogainak bitorlóját tekinteni s alig várja, hogy utóbbinak halála az ő reménybeli jogait ténylegesítse«.

öröklésétől, az özvegy *tulajdonul* kapja örökrészét s következve az e részből kizárt örökösök nem csak *időlegesen* (a haszonélvezet tartamára), hanem véglegesen elesnek az óhajtott örökségtől. Nem nehéz belátni, hogy ha az örökösöknek egymás ellen való gyűlölsége előidézéséről van szó, a »Törvényjavaslat« ezt inkább fölkelte, semmint az özvegyi jog. A félig kielégített birvágy rendszerint sokkal engesztelhetlenebb az olyan akadály ellen, amely a teljes kielégítésre törő vágyakozásnak végkép útját állja, semmint az ellen, a mely a kielégítést csak elhalasztja. Maga a »Tervezet« is szigorúbbnak tartja a hivatott örökösre nézve, az özvegynak tulajdonjoggal váló öröklését, a haszonélvező jogban való részesítésénél s épp ezt adja okául annak, hogy, leszármazókkal szemben nem tulajdonjogban, hanem haszonélvezésben részesíti az özvegyet.

A dolog különben az érv tekintetében úgy áll, hogy még senkinek sem sikerült olyan öröklési rendszert kitalálni, a mely útját állaná a kizárt örökösök gyűlölködő hajlama felkeltésének és legkevésbé sikerült az a »Törvényjavaslaténak. Gyűlölködő reménybeli örökösök mindég voltak és lesznek is mindaddig, a míg az öröklés intézménye fennáll. És mi elvégre is azt hisszük, hogy állami és társadalmi szempontból egyaránt kisebb baj az, ha az örökség átvételében egy ideig gátolt sógorok gyűlölik nagykorú, tehát védekezni képes sógorukat vagy sógornőjüket, semmint ha a különben Örökségükül jutandott vagyontól eleső *szülők* vagy *nagyszülők* gyűlölik, ugyanebből az okból, kiskorú gyermekeiket vagy unokáikat. Pedig a törvényi öröklés intézménye általában ezt sem akadályozhatja meg, a mint nem állja ennek útját a »Törvényjavaslat«-ban megállapított öröklési rendszer sem.

A megszorító jognak a felmenő és oldalági rokonokra is kiterjesztése mellett pedig, még látszólagos helyességgel sem lehet a fentirt érvet felhozni.

Vége, a »Tervezet«-nek az özvegyi jog ellen felhozott utolsó érve a morál talaján áll.

A mi morálunk más. Ali szerintünk az olyan özvegy, a ki azt latolgatja, hogy a kilátásban lévő új férj-jelölt képvisel-e *több vagyon*, mint a férjhezmenés által elveszendő özvegyi jog: jobb, ha férjhez sem megy. Vagy talál az özvegy olyan férfit, a ki szeret és a ki képes őt eltartani s ekkor az özvegyi jog, bizony, nem fogja megakadályozni a házasságot; vagy nem talál

ilyet, — s ekkor jobb, ha özvegy marad. Legalább sem magát, sem leendő férjét nem fogja boldogtalanná tenni.

Egyébként, eme érv tekintetében is a mindennapi élet szemlélése nyújtja a legdöntőbb czáfolatot. S ez *nem* mutatja azt, hogy nálunk az özvegyek *kevésbé erkölcsösök* és hogy aránylag többen maradnak özvegyi fátyolban, mint az olyan államokban, a hol özvegyi jog nincsen.

Ha pedig a »Tervezet« csak sejtette volna is azt a genialis kiségitőt, a melyet a »Törvényjavaslat« tesz, t. i., hogy az özvegy nő, ha újból férjhez megy is, kapja meg a férjhez nem ment özvegy jogának a felét, vagyis a hagyatékna, lemenőkkel szemben $\frac{1}{4}$ részét és hogy tehát ezen expediens kivezet a »Tervezetétől sajnált özvegyeségből, akkor bizonyára nem állt volna elő a morálra fektetett érvel.

Különben már Zsögöd¹ helyesen jegyzé meg, hogy a morálra fektetett házasság-akadályozó, de általán a »Tervezet«-től felhozott többi érv is, nem állhat meg akkor, ha *leszármazó* örökösök állanak az özvegygyel szemben; mert hisz ezek, korlátoló joguknál fogva elvonhatják az özvegytől a hagyaték haszonélvezetét s következtetve a speculans özvegy házasság-gátló akadályát. Ha pedig a megszorító jogot a felmenőkre és ezek ágára is kiterjesztjük, akkor az állítólagos házassági akadályt teljesen megszüntetjük; mert a nőtartásra köteles férj, elvben kell, hogy nyújtson annyit, mint a menyit a megszorító özvegyi jog ad.

Van végül még egy érv, melyet az özvegyi jog ellen nem ugyan a »Tervezet«, hanem az igazságügyi bizottság jelentése hoz fel s a mely úgy látszik, döntő volt e bizottságban az özvegyi jog mellett történt felszólalásokkal szemben.

Ez érv az, hogy az özvegyi jog *perre ad okot*.

Eme érvet Zsögöd is alaposan megczáfolta s megmondottuk már korábban mi is más helyütt, hogy mit tartunk a magánjogi intézmények ellen felhozható eme érvről. Itt csak azt emeljük ki, hogy a gyakorlati jogélet mutatása szerint nemcsak hogy nem minden egyes esetben perrel állapítják meg az érdekeltek az özvegyi jog mérvét és tartalmát, miként azt a jelentés állítja, hanem ellenkezőleg, a legtöbb esetben egyezséggel; úgy, hogy az özvegyi jog megállapítása iránt folyó perek, éppen nem gyakoribbak, mint az egyéb törvényi öröklésből eredők. De ha

¹ M. I. 24. k. 326. l.

elejtjük is az özvegyi jogot és e helyett változatlan hányadokban állapítjuk is meg a túlélő házastárs örökségét, ezzel a perek indíthatásának útját nem vágjuk; mert ha az örökösök meggyezni nem akarnak, éppen csak úgy perrel kell azt a kérdést eldönteni, hogy a törvény által megszabott hányadrész, összeszerű esetben, a hagyaték mely javaival tekintessék egyenlőnek és átadásuk által kielégítettnek? mint az özvegyi jog intézményénél a lakás, tartás stb. kérdését. Nem az eszmei örökjog, hanem a törvényben megállapított eszmei hányadrészeknek az előjövő esetben való tetteges kiszabása, concretizálása az, a mi legtöbb esetben perre ad okot. Czáfolatlan bizonyítékot nyújtanak erre a nagy számban előjövő osztályperek is, a melyekben pedig a tulajdonjog és ennek a követelő felet megillető eszmei hányadrésze is, rendszerint vitán kívül áll s a per csak a körül forog, hogy mi felel meg tényleg a kétségen kívül álló jognak? A törvényjavaslat tehát nemcsak apasztani nem fogja a perek számát, de sőt mai özvegyi jogunknál több perre fog okot adni; mert ma csak a leszármazók követelhetvén az özvegyi jog korlátozását, a felmenőkkel és ezek leszármazóival szemben nem is merülhet fel az özvegyi jog mérve megállapításának szüksége, minthogy ily esetben az özvegyi jog az egész hagyaték hasznélvezésére kiterjed. A törvényjavaslat szerint az özvegy részére kiszabott hányadrészeknek tetteges megállapítására ellenben szükséges lesz a most irt örökösársakkal szemben is.

Úgy hisszük, kitűnik ezekből, hogy ha »az elvi alapokon nyugvó törvényhozásnak feladatát« a per apasztásában látjuk, miként ezt az igazságügyi bizottság jelentése teszi, akkor e nagy előnyre nem tarthat igényt a »Törvényjavaslat«, — szemben az özvegyi joggal. De mi nem is ebben, hanem abban látjuk az *elvi* törvényhozást, ha a törvény nem eseteket codifikál, ha az nem casuistikus, hanem *általános* elveket állit fel és támpontokat nyújt, a melyek segítségével aztán a bíró az általános elvet az özszerű esetre, ennek sajátszerűségeihez képest, az anyagi igazságnak legmegfelelőbb módon alkalmazni képes. E szempontból pedig az özvegyi jog intézménye mai jogunkban is (140: VIII. t. cz. 16. §.) helyesen van megkodifikálva; de adhatunk annak olyan szerkezetet is, a mely e jogintézményt valóban elvi alapon és mégis minden özszerű esethez simuló olyan hajlékonysággal reformálhatjuk, a melyhez fogható szerencsés szerkezetű más jogintézményt jogunkban nem könnyen találunk.

Levonva már most fejtegetéseink eredményét: mi arra a meggyőződésre jutottunk, hogy az özvegyi jog intézménye, ha reformálva is, de feltétlenül fentartandó. Fentartandó pedig nagy socialis érdekből: a szegénysorsú özvegyek életfentartásának a biztosítása céljából: a mi az özvegyi jog intézményének eredeti rendeltetése is volt.

Hogy miként módosítsuk az özvegyi jognak mai szervezetét, erre a kérdésre nézve, a feladatunkhoz nem tartozó részletes szabályozás mellőzésével, röviden a következőkben körvonalozzuk nézetünket.

Óhajtjuk, hogy a fentírt okokból, *kölcsönössé* tétessék az özvegyi jog, vagyis, hogy az az özvegyül maradt férjjet is megillesse felesége hagyatékából.

Helyesnek véljük, hogy a megszorító, korlátozó jog ne csak a leszármazó, hanem a *felmenő* és az *oldalágas örökösökre is kiterjesztessék*, vagyis, hogy e tekintetben állítsuk helyre régi jogunkat.

A megszorító jognak, híven régi jogunkhoz, nem egyébben, hanem csak a kötelesrész módjára biztosítandó illő lakásban, tartásban, ruházásban és az esetleges kiházásításban, tehát nem a hagyaték bizonyos *hányadrésében* vetnénk gátat. Viszont azonban a kötelesrészt sem vennők ki az özvegyi jog alul, ha egyrészt az özvegynek saját vagyontalansága, másrészt pedig a férj hagyatékának kicsiny volta következtében, az özvegyi jog kielégítésére a hagyaték legnagyobb része, vagy egész szükséges. E tekintetben kivételt egyedül a *mostoha* anyjára nézve tennénk az esetre, ha őt a mostoha gyermekei tartása és nevelése tekintetében, az édes szülővel azonos kötelezettségek nem terhelnék.

Ha a mai özvegyi jogot a most irt vezérlő szempontok szerint módosítjuk, akkor úgy véljük, hogy egyfelől helyre állítjuk e jogintézménynek eredeti rendeltetését, a mely az özvegy életfentartásának lehetővé tételében és nem meggazdagodásának előmozdításában áll; másfelől pedig elejét vesszük mindazoknak a kifogásoknak, a melyek e jogintézmény ellen, akár a nemzetgazdasági, akár ethikai vagy más szempontból felhozhatók. Az özvegyek megélhetése, és pedig a jogegyenlőség következményéhez képest, *nemi különbség nélkül* biztosítva lesz, — feltéve természetesen, hogy erre a hagyaték elégséges. A vagyontháramlást pedig a productiv fiatal nemzedékekre és pedig nemcsak a leszármazókra, hanem, ha figyelembe vesszük, hogy a korosabb felmenők az öröklésnél úgyis rendszerint kiesnek és helyükbe leszármazóik lépnek, az oldalágas rokonokra is sokkal hatályosab-

ban elősegéljük, mint ha a »Törvényjavaslat« módjára az özvegyeket a hagyatékna bizonyos hányadában, akár tulajdonjoggal, akár haszonélvezéssel részesítjük.

A mi tervezetünk mellett az örökösök, és pedig kivétel nélkül, nem esnek el a hagyaték semmi részétől, miként az özvegyet a hagyaték tetemes részében tulajdonjoggal részesítő »Törvényjavaslat« szerint és mégis teljesen biztosítjuk e jogintézmény alap gondolatának a keresztülvitelét; az özvegyek létfontosságát. Ezen az állásponton semmit sem változtat az a körülmény, hogy az özvegyi jog első sorban, vagyis addig, a míg a hivatott örökösök a megszorított joggal nem élnek, — jövőre is a meghalt házastárs egész hagyatékára kiterjedő haszonélvezést jelentene, mert a hivatott örökösöknek tetszésétől függ, hogy a megszorító jogot a *törvényes időben*, bármikor igénybe vegyék. Ha ezzel nem élnek, senkinek sem lehet panasza.

A törvényes idő alul azonban kivennők azt az időtartamot, a meddig az özvegynek a hivatott örökösökre a *törvény erejénél fogva kiterjedő atyai tilalma, vagy gyámsági joga tart*, vagyis más szavakkal: ez időtartamra és ilyen örökösökkel szemben, *kizárnák a megszorító jog igénybevehetését*; mert ilyen esetekben az özvegy, atyai hatalma vagy gyámjoga alapján, úgyis rendszerint számadás nélkül kezeli gyámoltja vagyonát s ennél fogva visszásnak látszik az, hogy az egyik jog (a megszorító jog) alapján elvegyük az özvegytől azt, a mit a másik jog (a gyámjog) alapján visszaadunk.

Egyéb örökösökkel szemben, *a gyászévre vélnők a megszorító jog gyakorolhatását kizárandónak*.

Hogy mi történjék, ha az özvegy az atyai hatalom, vagy a gyámság gyakorlásából kizáratik; vagy ha eme jogok a hivatott több örököstársnak csak egyikére vagy másikára nézve (p. o. a teljes kor elérése következtében) szűnnek meg, eme és a még felmerülhető több más kérdésnek az eldöntése nem ide tartozik. (V. ö. 126. §.)

Jól tudjuk, hogy tervezetünk ellen felhozható, miszerint a megszorító jognak a *kiterjesztése* által, sokkal szűkebbre szabjuk az özvegyi jogot, mint a ma érvényes jogunk.

Ha azonban figyelembe vesszük, hogy mi a ma fennálló házassági vagyoni jogi intézményeinket és ezek között főleg a közszerzeményi jogot fentartandóknak vitatjuk, akkor úgy hisszük, hogy eme házassági és öröklési jogintézmények együttes kombinációja mellett, hazai jogunk szellemének megfelelően tervezzük a magyar jog reformálását.

Dr. Jancsó György,